

Ebû Eyyûb el-Ensârî Haziresinde Medfun Mevlânâ Muslihuddîn (ö. 894/1489) Hakkında Bazı Mülâhazalar

Some Considerations About Mevlânâ Muslihuddîn (d. 894/1489) buried in Abû Aiyub al-Ansârî Cemetery

• Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU^a

^aİstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Arap Dili ve Belagatı ABD,
İstanbul, TÜRKİYE

Received: 23.04.2020

Received in revised form: 24.06.2020

Accepted: 01.07.2020

Available online: 20.08.2020

Correspondence:

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Arap Dili ve Belagatı ABD, İstanbul,
TÜRKİYE/TURKEY
as_hatice@yahoo.com

ÖZ Bu çalışmada Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi haziresinde yer alan ve üzerinde Mevlânâ Muslihuddîn'e (ö. 894/1489) ait olduğu yazılı olan 15. yüzyıla ait mezar taşıdaki bilgiler incelenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Muslihuddîn olarak hangi âlimin kastedildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Zira üzerindeki bilgilerden hangi âlime ait olduğu kesinlik kazanmamaktadır. Bu kapsamda söz konusu yüzyılda öne çıkan ve aynı ismi taşıyan Hocazâde Muslihuddîn ve Muslihuddîn Kastallânî adlı âlimlerin hayatları incelenmiş, mevcut bilgiler ışığında mezar taşları ele alınıp, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi haziresinde yer alan âlim olup olmadıkları karşılaştırılarak araştırılmıştır. Bu araştırma neticesinde, söz konusu mezar taşının 15. yüzyılda meşhur olan iki âlime de ait olmadığı sonucuna varılmış ve yapılan tüm araştırmalara rağmen mezar taşının asıl sahibi tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Mezar taşı; Mevlânâ Muslihuddîn; Hocazâde; Kastallânî;
Ebû Eyyûb el-Ensârî türbesi haziresi

ABSTRACT In this study, the knowledge of the 15th century witness, which is written on the tomb of Abu Aiyûb al-Ansari and written by Mevlânâ Muslihuddîn (d. 894/1489), was examined and determined. Because it cannot be determined exactly which science belongs to the information on it. In this context, the lives of the scholars named Hocazâde Muslihuddîn and Muslihuddîn Kastallânî, which were prominent in the mentioned century and bearing the same name, were examined. Again within the scope of this study, the witness of Mevlânâ Muslihuddîn (d. 894/1489) was examined. However, it was concluded that the said person did not belong to the two scholars who became famous in the 15th century, and despite the researches, the owner of the person could not be identified.

Keywords: Tombstone; Mawlana Muslihuddin; Hocazâde; Kastallani;
Abû Aiyûb al-Ansârîs tomb

EXTENDED ABSTRACT

In this study we have examined a 15th century headstone (mezar taşı) located in the tomb lodge (hazire) of Abû Aiyûb al-Ansârî, on which it is engraved that it belongs to Mawlânâ Muslihuddîn (d. 894/1489). Through examination of this headstone, we have tried to determine which scholar was being referred to as Muslihuddîn since it is not possible to identify it from the engraving. A prominent scholar carrying the same name in that century was Hocazâde Muslihuddîn Efendi, born in Bursa, who was meant to be raised as a merchant but tended towards intellectual education. Upon completing his training, he lectured in various madrasahs, passed away when he was a mufti in Bursa and was buried around Emir Sultan (d. 893/1488). Another scholar was Muslihuddîn Kastallânî, born in the Village of Kestel in Nazilli Aydın, who lectured in several madrasahs after finishing his studies. After he was discharged from being a Cadilesker, he died in İstanbul in 901/1496 and was known to be buried in "the Meyyit Well" around the tomb of Abû

Aiyüb al-Ansârî (d. 901/1496). As it is understood from these two scholars' life stories, they both lived in the same era and were disciples of Hızır Bey. Mentioned to be one of the disciples of Hocazâda, Kastallânî benefited a lot from him during his assistantship and they had a name resemblance. Both scholars lived through the reign periods of Sultan II. Murad, Fatih Sultan Mehmed and Sultan II. Bayezid. They both were commissioned various duties by sultans, yet it was observed that they both went back to their profession as mudarris and never abstained from lecturing. It is obvious that both scholars introduced substantial works. They presented works on different fields such as Philosophy, Akaid and Language. Particularly, Hocazâda is well known for the piece that he wrote *on Philosophy, named Tehâfütü'l-felâsîf*. On the other hand, we see that Kastallânî wrote more on the field of Akaid. In the light of existing information, the tombstones were cross examined to understand whether they belong to the scholar in the lodge of Abû Aiyüb al-Ansârî's tomb. As a result of this study it has been established that the mentioned headstone (şahide) does not belong to Hocazâda Muslihuddîn Efendi, who was renowned in 15th century, and it is expressed that his grave is in Emir Sultan, Bursa. Taking the sources concluded from the research made on his life into consideration, it is certain that Muslihuddîn Kastallânî is entombed in Abû Aiyüb al-Ansârî's tomb lodge (hazire). One of the resources in this scope is Abdullah b. Sâlih Aiyübî Efendi's (d. 1252/1836) aforesaid booklet. In this manuscripted work, the mentioned scholar's name is clearly written as Kastallânî and Abû Aiyüb al-Ansârî's tomb lodge (hazire) was indicated to be the place where he was buried. However, the information engraved on the headstone (şahide) in Abû Aiyüb al-Ansârî's tomb lodge (hazire) is different from the knowledge we have on Muslihuddîn Kastallânî's life. In the tomb lodge (hazire) his father's name is engraved as Yusuf, whereas Kastallânî's father's name was not Yusuf, but Muhammed according to sources. In addition to that, although the headstone (şahide) in the tomb lodge (hazire) was a Zayni one, Kastallânî is not known to be a member of Zayniya tariqa and despite the fact that Hocazâde was known to be connected to Zayniya tariqa, it has been pointed out that he was not buried in this tomb lodge (hazire). Apart from these two scholars, the great sufi (mutasavvif) Shaykh Abu'l-Wafâ known as Muslihuddîn Mustafa (d. 896/1491), who experienced the reign of Fatih Sultan Mehmed, also lived in the same century and passed away around the years as the forementioned scholars did. After his decease, he was buried in the tomb lodge of the mosque that was built in his name. Shaykh Abu'l-Wafâ was a member of Zayniya tariqa and it has been recorded that with his passing another sect originated, Wafâiye, which was named after him. Even though he was a member of Zayniya tariqa and his death year is close to the date engraved on the headstone (şahide) in Abû Aiyüb al-Ansârî's tomb lodge (hazire), it is known that Abu'l-Wafâ was entombed in the tomb lodge of the mosque built in his name. Thus, it has been concluded that neither of the aforementioned scholars including Abu'l-Wafâ were Mawlânâ Muslihuddîn (d. 894/1489), the owner of the headstone, and despite all the research conducted, the owner of the headstone could not be ascertained. One of the questions unanswered here is "what happened to Kastallânî's headstone?", since it could not be traced among the headstones in the tomb lodge, and the second question which also led to this study is "who does the headstone in the tomb lodge belong to?". Yet, no information other than the one engraved on the headstone could be retrieved about the scholar whose identity we have tried to determine.

Türk mezarlıkları tarih boyunca farklılık göstermiş, mevta için kullanılan mezar taşlarının Osmanlı dönemine kadar tedrici olarak şekil değiştirdiği görülmüştür.¹ Belli bir kültür ve geleneğin ürünü olarak mezar taşlarının işlenip, bir kısmının günümüze kadar ulaşip, dönemine ışık tuttuğu açıktır. Zira Türk tarihi boyunca ve Osmanlı'nın ilk döneminden itibaren de mevtaya verilen önemin bir göstergesi şüphesiz onlar için hazırlanan mezar taşlarının şekilleri ile bunların yer alacağı mezarlıklardır.² Bu kültürün yansıması olarak Osmanlı'nın İstanbul'daki önemli mezarlıkları ve ziyaretgâhları arasında yer alan Eyüp Sultan semtinde, Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin (ö. 49/669) türbesi³ haziresine özellikle 15. yüzyıldan itibaren önemli şahsiyetlerin, âlimlerin defnedildiği bilinmektedir. Hazirede farklı mezar taşlarının yer aldığı ve bunların da belli bir anlamının olduğu araştırmalarda tespit edilmiştir.

Yapılan bazı çalışmalar neticesinde bu hazirede en eski tarihli mezar taşlarından birinin âlimlerden matematikçi ve astronom Ali Kuşçu'ya⁴ (ö. 879/1474) ve diğerinin de Mevlânâ Muslihuddîn Efendi'ye (ö. 894/1489) ait olduğu tespit edilmiştir.⁵ Birinci âlimin burada medfun olduğu pek çok kaynakca teyid

¹ Halit Çal, "Türklerde Mezar-Mezar Taşları", *Aile Yazıları*, sayı: 8, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yay., Ankara 2015, s.297-310.

² Mehmet Samsakçı, *Türk Mezar Taşı Edebiyatı*, Kitapevi Yay., 2. bsk., İstanbul 2017, s. 18-19, 22.

³ Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin türbesi için bk. Semavi Eyice, "Eyüp Sultan Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, c. 12, s. 9-12.

⁴ Bk. Ali Kuşçu için: Abdullah b. Salih Eyyübî, *Risâletü fi Hakkı Hazret-i Ebî Eyyüb el-Ensârî Radiyallahu Teâla Anhu*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Cemal Ögüt Bölümü, nr. 67, 136a; Cengiz Aydın, "Ali Kuşçu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, c. 2, ss. 408-410.

⁵ Hatice Arslan Sözüdoğru, "Eyüp Sultan Haziresinde Bulunan Meşâhir-i Ricâl ve Müderrisler" Projesi, EYSAM, (Basılmamış Proje), İstanbul 2018.

edildiği gibi, aynı zamanda incelenen mezar taşının üzerinde yer alan tam ismi de şüpheye yer bırakmamaktadır. İkinci âlimin ise isminin aynı dönemde yaşamış bazı âlimlerle benzer olması şüpheye yol açmıştır. Zira Fatih Sultan Mehmed (ö. 1481) dönemi hocalarından Muslihuddîn isminde iki Osmanlı âliminin varlığı ve birbirine yakın tarihlerde vefat etmeleri, haziredeki mezar taşının bu âlimlerden birine ait olabileceği sorusuna yol açmıştır. Söz konusu âlimlerden ilki Bursa'da medfun olan Hocazâde Muslihuddîn Efendi'dir (ö. 893/1488). İsim benzerliğinden Hocazâde'nin bu hazirede bulunduğu varsayılmıştır. Ancak Abdullah b. Sâlih Efendi (ö. 1252/1836), Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) ile ilgili *Risâletü fî Hakkı Hazret-i Ebî Eyyûb el-Ensârî Radiyallahu Teâla Anhu* adlı yazma halinde bulunan eserinde, hazirede Muslihuddîn Kastallânî (ö. 901/1496) adlı âlimin medfun olduğunu yazmış ve Hocazâde Muslihuddîn Efendi hakkında birşey belirtmemiştir.

Bu sebeple çalışma kapsamında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesinin arkasındaki hazirede yer alan ve üzerinde Mevlânâ Muslihuddîn Efendi yazılı olan mezar taşı incelenecektir. Yine Hocazâde Muslihuddîn Efendi'nin hayatı ile Muslihuddîn Kastallânî'nin hayatı verilerek, bir karışıklık olup olmadığı ortaya konulacaktır. Eyüp Sultan haziresindeki mezar taşının Abdullah Efendi'nin yazmasında adı geçen âlime aidiyeti hususu üzerinde durulacak ve bu verilerden yola çıkarak hazirede medfun olan âlimin kimliğinin tespitine çalışılacaktır.

1. XV. YÜZYILDA YAŞAMIŞ İKİ OSMANLI ÂLİMİ

1.1. HOCAZÂDE MUSLİHUDDÎN EFENDİ (Ö. 893/1488)

Hocazâde Muslihuddîn Efendi'nin hayatı birçok çalışmaya konu olduğundan, burada kısaca hayatına değinilecektir.

1.1.1. Hayatı

Fatih Sultan Mehmed'in hocalarından Hocazâde Muslihuddîn Efendi 838/1434 yılında Bursa'da doğmuştur. Babası, tüccar olması sebebiyle oğlunu da tüccar yetiştirmek istemiş, ancak Muslihuddîn Efendi ilme yönelmiştir. Atabey Medresesi'nde usûl, meâni ve beyân derslerini okuduktan sonra, Bursa Sultaniye Medresesi'nde ünlü âlim Hızır Bey'in⁶ (ö. 863/1459) derslerine devam etmiştir. Hızır Bey öğrencisini yetiştirdikten sonra Sultan II. Murad'a (ö. 1451) takdim etmiştir. Bunun üzerine II. Murad, Muslihuddîn Efendi'yi sırasıyla Kestel kadılığına ve Bursa Esediyeye Medresesi'ne müderris tayin etmiştir.⁷

II. Murad'ın vefatından sonra Hocazâde, Fatih Sultan Mehmed ile görüşmek için İstanbul'a gitmiş ve Sultan'a takdim edilmiştir. Sultan II. Mehmed'in huzurundaki bazı âlimlere verdiği cevaplar neticesinde, Sultan onu kendisine hoca tayin etmeye karar verip, ondan sarf dersleri almıştır. Sultan II. Mehmed'in Hocazâde'ye olan teveccühünü kıskanan bazı çevreler, onu kazaskerliğe getirterek saraydan uzaklaştırmayı başarmışlardır. Daha sonra kazaskerlik görevinden ayrılan Hocazâde, Bursa Sultaniye Medresesi'ne, ardından Sahn-ı Semân müderrisliğine getirilmiştir. Akabinde Hocazâde Edirne ve İstanbul kadılığı görevinde bulunmuştur. Hocazâde'yi İstanbul'da istemeyenler, onun İstanbul'un havasından hoşlanmadığını gerekçe göstererek, Sultan II. Mehmed'i ikna edip, İznik'e kadı ve müderris olarak tayin edilmesini sağlayarak, ikinci defa onu İstanbul'dan uzaklaştırmışlardır.⁸

⁶ Mustafa Said Yazıcıoğlu, "Hızır Bey", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, c. 17, ss. 413-415.

⁷ Saffet Köse, "Hocazâde Muslihuddîn Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, c. 18, ss. 207-209.

⁸ Köse, *a.g.e.*, s. 208.

Fatih Sultan Mehmed'in vefatından sonra Sultan II. Bayezid (ö.1512) Hocazâde'yi Bursa Sultaniye Medresesi'ne, daha sonra da Bursa müftülüğüne tayin etmiştir.⁹

Üç sultan dönemini idrak eden Hocazâde, pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Bunlardan meşhur olan birkaçı: Yârhisarlı Molla Mustafa, Muslihuddin Kastallânî ve Sarı Gürz Nûreddin Yusuf Karesi'dir. Hocazâde'nin Mehmed ve Abdullah adında iki oğlu olduğu bilinmektedir.¹⁰

Hocazâde, 893/1488 yılında Bursa'da müftü iken vefat edip Emirsultan Mezarlığı'na defnedilmiştir.¹¹ Hocazâde'nin akâid, dil ve felsefe alanlarında telif ettiği oniki eseri olduğu bilinmekle birlikte *Tehâfütü'l-felâsife* adlı kitabıyla meşhur olmuştur. Diğerleri daha çok hâşiye ve risâle şeklindedir.¹²

1.2. MUSLİHUDDİN KASTALLÂNÎ (Ö. 901/1496)

Hocazâde'nin öğrencileri arasında sayılan Kastallânî'nin hayatı hakkında birkaç çalışma bulunduğundan, aşağıda hayatı ile ilgili kısaca bilgi verilecektir.

1.2.1. Hayatı

Asıl adı Muslihuddîn Mustafa b. Muhammed Kestelî ya da Kastallânî'dir. Aydın ilinin Nazilli ilçesine bağlı bir köy olan Kestel'de doğmuş ve ilköğrenimini Aydın naibinden gördükten sonra Bursa'ya giderek Çelebi Sultan Medresesi'nde Hızır Bey'den İslâmî ilimler tahsil etmiştir. Bu dönemde Hızır Bey'in öğrencileri ve asistanları olan Hocazâde ve Hayâlî mahlaslı Şemseddin Ahmed'den (ö 875/1470?)¹³ istifade etmiştir. Tahsilini ikmal eden Kastallânî, hocası Hızır Bey'in kızı ile evlenip, önce Mudurnu sonra Dimetoka'da müderrislik yapmaya başlamıştır. Akabinde Sahn-ı Semân müderrisi tayin edilen Kastallânî, medrese derslerinin tamamını okutabilecek derecede bir âlim kabul edilmiştir. Aynı zamanda Bursa, Edirne ve İstanbul kadılıklarında da bulunmuş ve Fatih Sultan Mehmed'in saltanat yıllarının sonunda kazaskerlik görevine getirildiği kaydedilmiştir. Kazaskerlik makamının ikiye ayrılmasıyla Rumeli kazaskerliğine getirilmiş¹⁴ olan Kastallânî, Sultan II. Bayezid'in tahta geçmesiyle Rumeli kazaskerliğinden azledilip, kendisine 120 dirhem maaş bağlanmıştır. İstanbul'da 901/1496 yılında vefat eden Kastallânî'nin, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kabri civarında "Meyyit Kuyusu" denilen yerde defnedildiği bilinmektedir. Kastallânî daha çok akâid alanında olmak üzere sekiz eser telif etmiştir.¹⁵

1.3. HER İKİ ÂLİMİN ORTAK NOKTALARI

Hayat hikâyelerinden de anlaşılacağı üzere iki Osmanlı âlimi de aynı dönemde yaşamış, ikisi de Hızır Bey'e öğrenci olmuş, Hocazâde'nin mülâzımlığı (asistanlığı) döneminde Kastallânî onun ilminden istifade etmiştir. Aynı zamanda Hocazâde'nin öğrencileri arasında zikredilen Kastallânî'nin, hocası ile isim benzerliği bulunmaktadır. İki âlim de Sultan II. Murad, Fatih Sultan Mehmed ve Sultan II. Bayezid dönemlerini idrak etmişlerdir. İki de sultanlar tarafından çeşitli vazifelerle tanzif edilmiş, ancak önemli görevleri olan müderrisliğe tekrar döndükleri ve tedristen uzaklaşmadıkları görülmüştür. Eserleri değerlendirildiğinde, iki âlimin de değerli eserler ortaya koydukları aşikârdır. Felsefe, akâid, dil gibi

⁹ Cahid Baltacı, *XV. ve XVI. Yüzyılda Osmanlı Medreseleri 2*, İFAV Yay., 2. bsk., İstanbul 2005, s. 772.

¹⁰ Köse, *a.g.e.*, s. 208.

¹¹ Köse, *a.g.e.*, s. 208; Baltacı, *a.g.e.*, s. 772.

¹² Köse, *a.g.e.*, s. 208-209.

¹³ Fatih Sultan Mehmed dönemi âlimlerinden Hayâlî için bk. Adil Bebek, "Hayâlî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, c. 17, ss. 3-5.

¹⁴ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yay., İstanbul, 1972, 1/377.

¹⁵ Bursalı, *a.g.e.*, 1/377; Salih Sabri Yavuz, "Kestelî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2002, c. 25, s. 314.

alanlarda eserler vermişlerdir. Özellikle Hocazâde felsefe alanında yazdığı *Tehâfütü'l-felâsife* eseri ile ünlenmiştir. Kastallânî'nin ise daha çok akâid alanında yazdığı görülmektedir.

Aşağıda önce Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi arkasındaki hazirede yer alan âlim Mevlânâ Muslihuddîn'in mezar taşı incelenip, daha sonra mezar taşıdaki bilgiler ile yukarıda hayatları verilen iki âlimimizin bilgileri arasındaki benzerlikler ortaya konulacaktır.

2. EBÛ EYYÛB el-ENSÂRÎ'NİN TÜRBESİ HAZİRESİNDE MEDFUN MEVLÂNÂ MUSLİHUDDÎN EFENDİ (ö. 894/1489)

2.1. MEZAR TAŞININ TAVSİFİ

İstanbul'da bu şahide ile birlikte Bursa üslûbunun devamı olarak kabul edilen taç kısımları sivri, palmet şeklinde dilimli, yassı dikdörtgen prizmatik mezar taşlarından toplam üç Zeynî mezar taşı görülmektedir.¹⁶ Zeynî mezar taşlarının beyaz mermerden yekpare oyulmuş, üç köşelikle bir tepelik ile yan kenarları içe doğru kavışan bir gövde ve bazen mezar çerçevesinin baş ve ayak tarafını oluşturan, dikdörtgen bir kısımdan ibaret olarak tavsif edilmiştir. Baş ve ayak taşlarının iç yüzlerinde üçer satır, dış yüzlerinde ikişer ve altta dikdörtgen çerçeve içine alınmış birer satırlık kitâbeler yer alır. Yazının istif boşlukları yer yer yaprak motifleriyle dolgu olarak belirtilmiştir.¹⁷ Mezar taşı yüzeylerine kitâbelerin verev olarak işlendiği ve alt kısmının boyun şeklinde düzenlendiği, iki yandan dışa doğru yarım daire şeklinde taşıdığı görülmektedir. Kitâbeliğin gövde değil adeta başlık gibi düşünüldüğü varsayılmıştır.¹⁸

Bu tavsiflere uygun olan Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi haziresinde yer alan aşağıdaki 217/1-4 numaralı Zeynî¹⁹ mezar taşı²⁰, baş ve ayak ucu mezar taşından oluşmaktadır. Mezar taşlarının alt kısmında da ayrıca birer satırlık yazı yer almaktadır. XV. yüzyıl mezar taşlarından olduğundan üzerinde çok süsleme olmadığı gibi, şiir ve benzeri yazılar da yer almamaktadır. Sade olması ile dikkat çeken mezar taşıdaki yazı Celî sülûs ile yazılmış olup, tamamı Arapça'dır. Mezar taşından yola çıkarak, bu âlimin Zeynî tarikatına mensup olduğu söylenebilir.²¹

Mezar taşında yer alan yazının tamamının Arapçası ve Latinizesi şöyledir:

Baş tarafında dış yüzünde eşkenar dikdörtgen içinde:

“el-Merhûm Mevlânâ Muslihuddîn”	المرحوم مولانا مصلح الدين
“Mevlânâ b. Yakûb”	مولانا بن يعقوب

Alt tarafında:

“el-Muhtâc ilâ Rahmeti Rabbihî”	المحتاج إلى رحمة ربه
---------------------------------	----------------------

¹⁶ Bunların yerleri ile ilgili bk. Alım Karamürsel, “Eyüp'ten İki Zeyni Mezartaşı”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu V Tebliğleri (İstanbul, 11-13 Mayıs 2001)*, Eyüp Belediyesi Yay., İstanbul 2002, s. 241.

¹⁷ Bk. Karamürsel, *a.g.e.*, s. 241.

¹⁸ Gülay Apa Kurtişoğlu, Apa Kurtişoğlu, Gülay, “Sadelikten Gösterişe Edirne Osmanlı Dönemi Mezar Taşları”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, 2018, c. 8, sayı: 16, ss. 32-56.41.

¹⁹ Reşat Öngören, “Zeyniyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, c. 44, ss. 367-371.

²⁰ Bk. Ek-1.

²¹ Bu mezar taşının ölçüleri ve sanatsal özellikleri için bk. Karamürsel, *a.g.e.*, s. 241.

Baş tarafında iç yüzünde eşkenar dikdörtgen içinde:

“el-Mu’minûne lâ Yemûtûne Bel”	المؤمنون لا يموتون بل
“Yenkulûne Min Dâri’l-Fenâi ilâ”	ينقلون من دار الفناء إلى
“Dâri’l-Bekâ”	دار البقاء

Ayak tarafında eşkenar dikdörtgen içinde:

“Tahrîren Fî Evâsıt-ı Şehr-i Rebûlahir”	تحريرا في أواسط شهر ربيع الآخر
---	--------------------------------

Alt tarafında:

Târîh: Erbe’a ve Tis’îne ve Semânimie	تاريخ: أربع وتسعين وثمانمائة
---------------------------------------	------------------------------

2.2. MEZAR TAŞI İLE BENZERLİKLER

Hocazâde’nin hayatına bakıldığında, Bursa’da defnedildiği, kabri ve mezar taşı ile ilgili yapılan ayrıntılı çalışmalarda kabrinin Emirsultan Mezarlığı’nda yer aldığı görülür.²² Ancak vefat yılı Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin türbesi haziresinde medfun ve bu makalede incelenen âlimin vefat yılı olan 894/1489 yılına daha yakın görünmektedir. Belki bu sebeple Hocazâde’nin Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin türbesi haziresinde medfun olduğu varsayılmış olabilir. Ancak birinci âlim olan Hocazâde’nin Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin türbesi haziresinde medfun olmadığı kesindir.

Abdullah b. Sâlih Efendi’nin (ö. 1252/1836) yukarıda bahsi geçen risalesinde, hazirede medfun bulunan Muslihuddîn adındaki zâtın Mevlâna Muslihuddîn Mustafa el-Kastallânî olduğunu açık olarak şu cümlelerle belirtmiştir:

“Ve dahî ol zevâtdan birisi âlim, âmil ve kâmil Mevlâna Muslihuddîn Mustafâ el-Kastallânî’dir ve ulemâ-i asırdan istifâde-i ulûm edip, sonra Mevlânâ Hızır Bey Fâzıl Hazretlerinin hizmetine vâsıl olup, kerîmesini almışdır. Ol vakitte Mevlânâ Hocazâde ve Mevlânâ Hayâlî Hızır Bey dersinde mu’id idiler. Bادهu Mevlânâ-i mezbûr Mudurnu kasabasında Yıldırım Bayezid Hân Medresesine müderris olup, ondan Dimetoka’ya nakledip Sultan Mehmed Hân Hazretleri medâris-i Semâniyesin tekmiîl etdikde birini Mevlânâ-yı mezbûra tevcih etmiştir.”²³

Öyleyse, ikinci âlim olan Kastallânî’nin, Abdullah Efendi’nin yazdığı risalesinde de belirtildiği gibi, Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin türbesi haziresinde medfun olduğu açıktır. Mezkûr risalede iki âlim olan Hocazâde ve Kastallânî’nin adı geçmekte ve aralarındaki ilişkiye de değinilmektedir. Aynı şekilde Kastallânî’nin ismi ile birlikte hal tercemesi ile ilgili bazı ayrıntılara da yer verilmektedir.

Ancak Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin türbesi haziresindeki mezar taşında yazılı olan vefat yılı ile Kastallânî’nin vefat yılının aynı olmadığı görülmektedir. Aşağıda mezkûr risalede Kastallânî’nin vefat tarihinin yer aldığı pasaj şöyledir:

“...Dokuz yüz bir senesinde Cemâziyelâhir’in dokuzuncu günü yevmi’s-sülesâda vefat edip Hazret-i Ebû Eyyûb el-Ensârî aleyhi er-Rahmetu’l-Bârî haremindedn defn olunmuştur.”²⁴

²² Hocazâde’nin kabri ve şahidesi ile ilgili bk. Hicabi Gülgen, “XV. Yüzyıl Mezar Taşları Bağlamında Hocazâde’nin Mezar Taşı”, *Uluslararası Hocazâde Sempozyumu Bildirileri (Bursa, 22-24 Ekim 2010)*, Bursa BB. Yay., Bursa 2011, s. 129-138.

²³ Bk. Eyyûbî, *Risâletu fi Hakkı Hazret-i Ebû Eyyûb el-Ensârî Radiyallahu Teâla Anhu*, 132b.

²⁴ Eyyûbî, *Risâletu fi Hakkı Hazret-i Ebû Eyyûb el-Ensârî Radiyallahu Teâla Anhu*, 134b.

Görüldüğü üzere Abdullah Efendi'de Kastallânî'nin vefat yılı, ay ve günü şöyledir: 9 Cemaziyelâhir Salı günü (24 Şubat Çarşamba günü) 901/1496 yılındadır. Ancak bu tarih haziredeki 217/1-4 No'lu mezar taşının üzerinde yer alan vefat yılı ile aynı olmadığı gibi aralarında yedi yıl fark olduğu görülmektedir. Mezar taşındaki vefat yılının belki yanlışlıkla rakamları karışmış olabilir diye düşünülebilirdi, fakat vefat yılı rakam ile değil Arapça yazı ile şu şekilde yazılmıştır: تاریخ: أربع وتسعين وثمانمائة

Bu açık vefat yılı ile Kastallânî'nin kaynaklarda yer alan vefat yılı çelişmektedir. Belki yakın zamanda yazılan bazı kaynaklarda vefat yılı yanlış yazılmış denilebilirdi. Ancak yukarıda Abdullah Efendi'nin risalesinde de Kastallânî'nin vefat yılının günümüz kaynaklarında olduğu gibi yer aldığı görülmektedir. Böylelikle aynı dönemde Muslihuddîn adında iki âlimin bu hazireye defnedildiği kesinleşmiştir.²⁵

Bu iki âlim dışında, Fatih Sultan Mehmed dönemini idrak eden Muslihuddîn Mustafa (ö. 896/1491) olarak bilinen büyük mutasavvıf Şeyh Ebu'l-Vefâ da aynı yüzyılda yaşayıp, bahsi geçen iki âlimin vefat yıllarına yakın vefat edip²⁶, adına yaptırılan caminin haziresine defnedilmiştir. Şeyh Ebu'l-Vefâ Zeyniyye tarikatına mensup olup, ölümüyle Zeyniyye tarikatında, ona nisbet edilerek, Vefâiyye denilen bir kolun meydana geldiği kaydedilmiştir.²⁷ Her ne kadar Zeyniyye tarikatına mensub ve vefat yılının Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi haziresindeki mezar taşının üzerinde yer alan vefat yılı ile yakın olsa da, Ebu'l-Vefâ'nın kendi adına yaptırılan cami haziresinde medfun olduğu bilinmektedir.

SONUÇ

Yapılan bu araştırmalar neticesinde şimdiye kadar varsayıldığı gibi Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi haziresinde medfun olan âlimin Hocazâde Muslihuddîn Efendi olmadığı, Hocazâde'nin bilindiği gibi kabrinin Bursa Emir Sultan'da olduğu belirtilmiştir. Kaynaklardan yola çıkarak Muslihuddîn Kastallânî'nin Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi haziresinde medfun bulunduğu kesindir. Zira hayatı ile ilgili verilerden de bunun ortaya çıktığı görülmüştür. Bu minvalde önemli kaynaklardan biri, Abdullah b. Salih Eyyûbî Efendi'nin (ö. 1252/1836) mezkûr risalesi olmuştur. Yazma halinde bulunan bu eserde âlimin adı açık olarak Kastallânî yazılmış ve medfun bulunduğu yer olarak da Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi haziresi gösterilmiştir. Ne var ki, söz konusu türbe haziresinde ulaştığımız mezar taşının üzerinde yer alan yazılardan, Kastallânî'ye ait olmadığı kesinleşmiştir. Mezar taşındaki vefat yılı ile Kastallânî'nin vefat yılının aynı olmadığı aşikârdır. Ayrıca Mevlânâ Muslihuddîn'in baba adı olarak Yusuf yazılıdır. Hâlbuki Kastallânî'nin babasının adı Yusuf değil, kaynaklarda Muhammed olarak geçmektedir. Haziredeki mezar taşının Zeynî olduğu ifade edilmişti, ancak Kastallânî'nin Zeyniyye tarikatı mensubu olduğuna rastlanılmamıştır. Hocazâde'nin Zeyniyye tarikatına mensub olduğu bilinmekle beraber, Hocazâde'nin bu hazirede yer almadığı belirtilmişti. Böylelikle haziredeki mezar taşının aynı yüzyılda medfun olan üçüncü bir Muslihuddîn adındaki âlime ait olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırma kapsamında Kastallânî'ye ait mezar taşının yeri tespit edilmeye çalışılmış, ancak hazirede bulunamamıştır.

²⁵ Şahidenin sahibi hakkında meşihat arşivindeki defterler yoluyla bir bilgiye ulaşmak istedik. Meşihat Arşivinde 1545-1894 (952-1312) yıllarını ihtiva eden 257 Rumeli ve 1665-1892 (1076-1310) yıllarını ihtiva eden 120 Anadolu kazaskerliği ruznamçesinin bulunmakta olduğunu gördük. Ne var ki bu defterlerin başlangıç yılları Mevlânâ Muslihuddîn Mevlânâ b. Ya'kûb'un vefatından çok sonraya ait olduğundan ruznamçelerden istifade edemedik. Bk. Meşihat Arşivi Defterleri için: Bk. Bilgin Aydın-İlhami Yurdakul, "Şeyhulislamlık (Bab-ı Meşihât) Arşivi Defterleri", *Din ve Hayat Dergisi*, 2015, sayı: 24, s. 103.

²⁶ Bk. Reşat Öngören, "Muslihuddîn Mustafa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, c.31, ss.269-271.

²⁷ Öngören, "Muslihuddîn Mustafa, s. 270.

Bütün bu verilerden de anlaşılacağı üzere, bu hazirede medfun olan âlim Mevlânâ Muslihuddîn'in kim olduğu maalesef açığa kavuşmamıştır. Bu da bizi, mezar taşının, erken dönemde vefat etmiş olan ve burada medfun olan diğer bir âlime ait olduğunu kabul etmeye yöneltmiştir.

Burada cevapsız kalan sorulardan biri, Kastallânî'nin mezar taşına ne olduğu meselesi, ikincisi ve asıl bu çalışmanın kaleme alınmasına yönelten soru da, haziredeki mezar taşının kime ait olduğu meselesidir. Zira kimliği tespiti için çalışılan âlim hakkında, mezar taşının üzerinde yazılı olanlar dışında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ek1: 217/1-4 No'lu şahide

Mezar taşının baş tarafı dış yüzü üst eşkenar dikdörtgen:

Mezar taşının baş tarafı dış yüzü alt tarafı:

Mezar taşının baş tarafı iç yüzü üst ve alt tarafı:

Mezar taşının ayak tarafı dış yüzü eşkenar dikdörtgen içinde üst ve alt tarafı:

KAYNAKÇA

- Arslan Sözüdoğru, Hatice, "Eyüp Sultan Haziresinde Bulunan Meşâhîr-i Rical ve Müderrisler" Projesi, (Basılmamış Proje), EYSAM, İstanbul 2018.
- Aydın, Bilgin - Yurdakul, İlhami, "Şeyhülislamlık (Bab-ı Meşîhât) Arşivi Defterleri", *Din ve Hayat Dergisi*, 2015, sayı: 24, ss.101-107.
- Aydın, Cengiz, "Ali Kuşçu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, c. 2, ss. 408-410.
- Baltacı, Cahid, *XV. ve XVI. Yüzyılda Osmanlı Medreseleri*, c. 1-2, İFAV Yayınları, İstanbul 2005.
- Bebek, Adil, "Hayâli", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, c. 17, ss. 3-5.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 1-3, Meral Yay., İstanbul 1972.
- Çal, Halit, "Türklerde Mezar-Mezar Taşları", *Aile Yazıları*, sayı: 8, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yay., Ankara 2015, ss.295-332.
- Eyice, Semavi, "Eyüp Sultan Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, c. 12, ss. 9-12.
- Eyyübî, Abdullah b. Salih, *Risaletü fi Hakkı Hazret-i Ebî Eyyüb el-Ensârî* Radiyallahu Teâla Anhu. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Cemal Öğüt Bölümü, nr. 67, 114a-146a.
- Gülgen, Hicabi, "XV. Yüzyıl Mezar Taşları Bağlamında Hocazâde'nin Mezar Taşı", *Uluslararası Hocazâde Sempozyumu Bildirileri (Bursa, 22-24 Ekim 2010)*, Bursa BB. Yay., Bursa 2011, ss. 129-138.
- Karamürsel, Alım, "Eyüp'ten İki Zeyni Mezar taşı", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu V Tebliğleri (İstanbul, 11-13 Mayıs 2001)*, Eyüp Belediyesi Yay., İstanbul 2002, ss. 240-243.
- Köse, Saffet, "Hocazâde Muslihuddin Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, c. 18, ss. 207-209.
- Kurtişoğlu, Gülay Apa, "Sadelikten Gösterişe Edirne Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, 2018, c. 8, sayı: 16, ss. 32-56.
- Öngören, Reşat, "Muslihuddin Mustafa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, c.31, ss.269-271.
- , "Zeyniyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, c. 44, ss. 367-371.
- Samsakçı, Mehmet, *Türk Mezar Taşı Edebiyatı*, Kitapevi Yay., 2. bsk., İstanbul 2017.
- Yavuz, Salih Sabri, "Kestel", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2002, c. 25, s. 314.
- Yazıcıoğlu, Mustafa Said, "Hızır Bey", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, c. 17, ss.413-415.